

Boštjan Kravanja

KULTURNO-ARTISTIČNI ODBOR BIZELJC IN BRUCOVANJE 1994

KAO Bizeljc je bil ustanovljen sredi novembra 1994 v Bizeljskem hramu na Tržaški cesti št. 61, kamor občasno hodimo nekateri študentje etnologije in kulturne antropologije. Smo torej družba tistih študentov, ki prosti čas med predavanji preživljamo v Bizeljcu. Do naše prve manifestacije je prišlo ob snovanju brucovanja 1994. Na enega od plakatov smo se namreč podpisali Kulturno-artistični odbor Bizeljc (KAO Bizeljc), kar je bila takrat šele zamisel za skupino, ki naj bi bila nekaj več kot le golo druženje v krčmi. Nastavki za naše delovanje, seveda še v zelo grobi obliki, so nastajali že pred to uradno manifestacijo, in sicer v obliki idej, predlogov in humornih pripomb skozi približno eno leto, kolikor pač skupaj študiramo. Večina nas je namreč iz drugega letnika, a o tem več kasneje.

Izvedba brucovanja Pri Juriju v Kamniški Bistrici, 22. 11. 1994, je bilo naše prvo javno dejanje. Drugič smo se dobili 1. 12. 1994 v Gorenjskem muzeju v Kranju in si z etnologinjo Anko Novak ogledali razstavo Spomeniki kmečkega stavbarstva na Gorenjskem, potem pa po ogledu družabnega življenja v nekaterih kranjskih lokalih obiskali še t. i. Kondom party, ki so ga ob dnevu AIDS-a organizirali kranjski študentje v študentskem bloku. V drugi polovici decembra smo se dvakrat dobili pri Samu Klemenčiču (2. letnik) in ob diapozitivih podrobno spoznali današnje stanje v odročnih predelih severnega dela Pakistana, kamor se je poleti 1994 podal Jernej Mlekuž (2. letnik). Pred samo ustanovitvijo odbora nam je v študijskem letu 1993/94 predstavil tudi svojo pot v Turčijo poleti 1993.

Nadaljnja aktivnost društva je odvisna od nas samih, delno pa tudi od obremenitev na fakulteti in interesov posameznikov. Naše želje in ideje so za zdaj najbolj usmerjene k ekskurzijam in izletom, ni pa izključena kakršnakoli dejavnost, ki bi doprinesla k bogatenju in razgledanosti vseh nas. Seveda je KAO Bizeljc v svojem članstvu in zasnovi še zelo ohlapna združba in dejansko ne vem, koliko članov v resnici združuje. Pri sami zasnovi brucovanja 1994 nas je bilo okoli deset, pri izvedbi pa je sodeloval skoraj celoten drugi letnik. Dekleta so pripravljala hrano, fantje pa so stražili bruce. Znotraj samega odbora je za zdaj pač nekaj aktivnejših posameznikov, ki druge potegnejo za seboj. KAO Bizeljc bi gotovo moral imeti bolj določno obliko, vendar se pri tem hkrati ne kaže prenačrtati, dokler se ne bo razjasnilo, kolikšna je dejanska pripravljenost za formiranje takšnega študent-

skega kolektiva znotraj Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo.

Ker je bilo brucovanje 1994 ne le prvo dejanje KAO Bizeljc, ampak tudi povod za to, da je ideja o združenju nastala, sem se mu v pričujočem tekstu nekoliko bolj posvetil. Ob dokumentiranju brucovanja 1994 pa sem posegel tudi na področje brucovanj nasploh in s tem poskušal dodati še en

Brucovanje leta 1994. (foto: Alenka Čas.)

kamenček v mozaik obravnavanja brucovanja kot etnološkega problema.

BRUCOVANJE

O brucovanju se v etnološki stroki in med študenti etnologije ni veliko pisalo. Fenomen brucovanja ljubljanskih študentov sta v seminarski nalogi Brucovanja ljubljanskih študentov v študijskih letih 1976/77 in 1977/78 obdelala Meta Močnik in Janez Fajfar,¹ v Glasniku SED je bil objavljen članek Etnološka brucovanja kot rites de passage s seznamom etnoloških brucovanj od l. 1970 do l. 1983 Zmaga Šmitka,² kjer je v dodatku natisnjen še scenarij brucovanja na Govejku iz l. 1983. Nadalje je Miloš Rýbař objavil članek Brucovanje po križevačkih statutih.³

Brucovanja uvrščamo med t. i. obrede prehoda⁴ oz. iniciacijske obrede, ki so imeli prvotno funkcijo zavarovanja posameznika ali skupine pred zlimi nadnaravnimi silami med prehajanjem iz ene družbeno priznane življenjske faze v

1 Meta Močnik in Janez Fajfar, *Brucovanja ljubljanskih študentov v študijskih letih 1976/77 in 1977/78. (Proseminar in seminarska naloga). Ljubljana 1978. Seminarsko nalogo hrani knjižnica Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo.*

2 Zmaga Šmitka, *Etnološka brucovanja kot rites de passage. V: Glasnik SED 23/1983, št. 3-4, str. 74-90.*

3 Miloš Rýbař, *Brucovanje po križevačkih statutih. V: Traditiones 15/1986, str. 91-103.*

4 Zmaga Šmitka, *Etnološka brucovanja..., str. 74.*

drugo.⁵ Tovrstni študentski obredi pa so namenjeni predvsem medsebojnemu spoznavanju.⁶ Brucovanje torej v nekem smislu je iniciacijski obred,⁷ ki pa se v sodobnem svetu manifestira v drugačni, nereligiozni obliki.

Ali se, in če se, v kolikšni meri se etnološko brucovanje prekriva z iniciacijskimi obredi npr. v plemenskih skupnostih? Ali pa so nemara iniciacijski obredi v sodobnem svetu nastali neodvisno od preteklosti in se s potmi prvotnih iniciacijskih obredov sploh ne križajo.

Študentje in študentke etnologije smo s fenomenom iniciacije do takrat, ko pripravljamo neko brucovanje, dovolj podrobno seznanjeni prek učnega programa. Pogosta prisotnost tega termina v etnologiji in kulturni antropologiji pomeni tudi za nas bolj jasno predstavo o tem, kaj fenomen iniciacije je. Pogoji za oblikovanje brucovanja po takem vzoru so zato v primerjavi z drugimi fakultetami drugačni. Seveda pri tem ne gre za kakšno religiozno podlago. Tiste brucke in bruce, ki jih na brucovanju ni bilo, obravnavamo enako kot tiste, ki so tam bili/e. Nova družbena vloga, ki jo dobijo brucke in bruci po ritualu, je zelo ohlapna in simbolična. Brucovanje ne povzroči usodne spremembe v življenju študentke ali študenta. Nosilna funkcija brucovanja je dejansko predvsem medsebojno spoznavanje. Iniciacija pa je na vsakem etnološkem brucovanju prisotna tako v ritualu kot v besedišču rituala.

Ne morem trditi, da druga, neetnološka brucovanja na ljubljanski univerzi nimajo sestavin iniciacije. Brucovanje je v svojem bistvu iniciacijski obred, pa naj bo to na strojni, veterinarski ali pa na filozofski fakulteti.

Tradicionalna oblika brucovanja je imela elemente, kot so zeleno carstvo, kviz, štempelj in pitje obredne pijače, ki so bili prisotni na vsakem brucovanju. Pravila za klasična brucovanja so bila zapisana v t. i. križevačkih statutih, prvotno pivskih pravilih, danes⁸ pa s pomočjo nekaterih njihovih paragrafov sprejemajo bruce v študentsko družbo.⁹

V današnjem času je ob vsesplošnem navalu na univerzo tudi tradicija postala nekoliko bolj ohlapna. Ponekod je brucovanje ime za navadno žurko, drugod v ospredje brucovanja stopi tržni interes, pri nekaterih je težišče na kritiki sistema itn. Bolj ali manj agresivna iniciacija pa je vseeno prisotna povsod.

Pri etnološkem brucovanju se fenomen iniciacije skriva najprej in predvsem v idejni podlagi. Ko se snuje potek brucovanja, igra poznavanje iniciacijskih obredov posebno vlogo pri iniciaciji na brucovanju samem. Vendar pa to ne pomeni, da obstaja neko posebno, pristno etnološko brucovanje. Opozarjam le na odnos etnologov do iniciacije, ki obstaja bolj na subtilni ravni in na katerega mogoče tisti, ki bi ali bodo

brucovanja podrobno spremljali, ne bi bili dovolj pozorni. Znotraj posameznih etnoloških brucovanj je mera prisotnosti iniciacije gotovo različna, vendar pa menim, da je izvor, iz katerega takšen princip prihaja v etnološko brucovanje, pri vseh prepreden tudi z iniciacijo v prvotnem smislu.

Konstanta vzorca etnoloških brucovanj je, da morajo brucke in bruci iti skozi neki postopek in so s tem sprejeti med študente. Sam postopek je zastavljen na tak način, da se brucke in bruci znajdejo v bolj ali manj kočljivem položaju in so pri tem obredno zasmehovani.

V primerjavi z npr. drugimi oddelki na Filozofski fakulteti je določen dejavnik, ki vpliva na značaj etnološkega brucovanja, tudi številčna majhnost oddelka. V praksi je majhna skupina navadno bolj konstruktivna kot velika. Relativna številčna majhnost etnoloških brucovanj je imela boljše razmere za realizacijo tudi bolj zapletenih in daljših programov.¹⁰

Brucovanje leta 1994. (foto: Alenka Čas.)

Konkreten vzorec etnoloških brucovanj se najpogosteje prenaša z generacije na generacijo izkustveno ali pa ustno. Ker ni več predpisan, prihaja do večjih ali manjših odstopanj, ki so odvisna predvsem od pobud, pa tudi - posebno v letošnjem primeru - od letnika organizatorjev.

V letošnjem študijskem letu (1994/95) smo namreč, kot že rečeno, brucovanje pripravili drugi letniki. Med študenti etnologije se je to zgodilo le redkokdaj (npr. brucovanje na Slivnici v študijskem letu 1990/91 ali brucovanje v študijskem letu 1986/87), navadno pa je organizacija brucovanja delo/naloga četrtih letnikov in absolventov. Zakaj je v letošnjem študijskem letu spet prišlo do tega, v tem trenutku ni mogoče pojasniti. Drugi letniki se namreč tega, da smo četrtim letnikom in absolventom odvzeli pravico do organizacije brucovanja, nismo zares zavedali. To tudi (še) ne

⁵ N. d., str. 74.

⁶ Prav tam.

⁷ Besedno zvezo iniciacijski obred in izraz iniciacija dajem v navednice v tistem primeru, ko govorim o sodobni inačici teh oz. podobnih obredov.

⁸ Besedo danes v tem primeru razumem kot takrat, ni pa izključeno, da se križevačkih statutov študentje v posameznih primerih še vedno poslužujejo.

⁹ Miloš Rjbač, *Brucovanje...*, str. 102.

¹⁰ Zmago Šmitek, *Etnološka brucovanja...*, str. 74.

pomeni, da smo ena močnejših generacij na Oddelku za etnologijo in (od študijskega leta 1992/93) kulturno antropologijo. Tudi dejstvo, da smo prva generacija, ki lahko študira etnologijo in kulturno antropologijo kot samostojno smer na Filozofski fakulteti, ni nujno, da kaže na prelomno generacijo tudi zunaj administrativnih okvirov. Lahko da se bo to potrdilo v prihodnjih letih, posebno mesto pri tem pa bo gotovo imel omenjeni KAO Bizelj ali pa vsaj njegovi nasledniki, saj časa - žal - ni več veliko.

ZASNOVA BRUCOVANJA 1994

Zasnova je potekala kakopak v Bizeljskem hramu¹¹ na Tržaški cesti št. 61, v vmesnem času med predavanji.

Bruce smo že na samem začetku obravnavali kot čredo, katere posameznikov nismo poznali. Tako se nam je zdelo najbolje, da to čredo v prehodni fazi¹² brucovanja obredno spremenimo v čredo goveda; moške tako opremimo z rogovi (iz kartona) in prašniki (surova jajca v najlonkah), ženske pa z vimeni (napihnjene kirurške rokavice). Od tradicionalnih elementov brucovanja smo vključili žigosanje brucov na čelo, nagovor brucov in na koncu seznanjenje brucov z dolžnostmi in pravicami, ki jih imajo v bodoče do drugih študentov.

Brucovanje leta 1994. (foto: Alenka Čas.)

Za čredo mora biti pripravljena štala, najbolj primeren za to se nam je zdel sanitarni prostor. Potem ko bi jih prignali na prosto, bi pred vhodom v osrednji prostor dobili govejo opremo in krompirjev žig (zeleno črnilo) na čelo. V vrtni ogradi, ki bi jih čakala v osrednjem prostoru, bi ob nagovoru krave pomolzli, bike pa kastrirali in jih spremenili v vlečno živino oz. vole. Zunaj bi jih namreč čakal plug, s katerim bi morali preorati njivo in tako simbolično vstopiti v etnološko srenjo. Sledilo bi še seznanjenje s dolžnostmi in pravicami in konec uradnega dela.

V nadaljevanju je bila predvidena glasba s Kontrabandom,

trinom harmonike in dveh kitar z vokali,¹³ tako jedača kot pijača pa bi bili ponujeni po principu postrezi si sam - vnaprej bi namreč pripravili narezke in pijačo. Nekaj domačega vina smo predvideli iz Vipave, drugo pa bi vnaprej kupili v sami krčmi in dali na razpolago na eno od miz.

POTEK BRUCOVANJA "PRI JURIJU" V KAMNIŠKI BISTRICI, 22. NOVEMBRA 1994

Ker je bil lanskoletni odziv na brucovanje majhen in je bila temu primerna tudi odmevnost brucovanja, smo bili letos na to posebej pozorni. Tako smo našo fakulteto zbombardirali s plakati, predavatelje z vabili, bruce pa s posebej nanje naslovljenim sporočilom na plakatih: Za bruce je udeležba obvezna; Bruci, obvezen teren; Izpitni pogoji za bruce. S takim sodobnim reklamnim prijemom smo res dosegli skorajda polno udeležbo brucov, precej je bilo tudi drugih, manj pa profesorjev. Vseh skupaj nas je bilo okoli osemdeset.

Geslo organizacije je bilo, da brucovanja brez brucov ne more biti. Še več: tarča so bili samo in zgolj bruci, profesorjev se ob tej priložnosti nismo zares lotevali, kar je spričo tega, da imamo kot drugi letniki z njimi še marsikatero za reči, modro in razumljivo.

Gostilna Pri Juriju leži na osamljenem kraju ob koncu Kamniške Bistrice. Praksa gostovanja večjih skupin je tam že uveljavljena, poleti pa je na Jurijevi posesti mogoče tudi kampirati in pripravljati piknike. Drugače je gostilna namenjena v prvi vrsti lovčemu, na kar opozarja tudi zunanji izgled prostora in okolice (nagačene živali, kletka z živimi polhi itd.).

Ko se je okoli enaindvajsete ure zbralo že dovolj ljudi, smo z večjimi ali manjšimi težavami spravili bruce v štalo. Ob tem naj pripomnim, da je šlo bolj za vljudno prepričevanje kot pa za kakršnokoli agresijo. Najbolj problematične so bile brucke; kljub temu da smo bili oboroženi z leskovimi šibami, sprva tepež kar nekako ni šel od rok. Verjetno s tolikšno upornostjo in politično-prepričevalno nadarjenostjo bruck vseeno nismo povsem računali.

Kasneje je bilo v štali že dokaj klavstrofobično vzdušje, tako da je v silni stiski počila tudi ena od okenskih šip. Medtem ko so zadolženi pastirji pazili na čredo, so potekale še zadnje priprave, ljudje pa so se počasi zbirali.

Ko so bili bruci slednjič pozvani, da pridejo iz štale, je bil polkrog pričakujočih pred izhodnimi vrati tako zastrašujoč, da bruci niso hoteli priti na plano. Med tem ko smo se trudili, da jih vendarle spravimo iz varnega zatočišča, pa je pri zadnjih vratih samoiniciativno in proti vsem pričakovanjem vstopil lastnik gostilne Jurij s svojim penastim nemškim ovčarjem in povzročil v štali nemajhno paniko, ki je čredo pognala ven. Po tem večjih težav z obvladovanjem - kasneje že - goveda ni bilo. Postopek v osrednjem prostoru je bil zaradi gneče sicer

¹¹ Po Bizeljskem hramu smo izbrali tudi ime omenjenega odbora.

¹² Meta Močnik in Janez Fajfar, *Brucovanja ljubljanskih študentov...*, str. 2.

¹³ V Kontrabandu igra Urh Vrenjak (2. letnik), ki je bil hkrati gonilna sila pri izvedbi in pripravi brucovanja. Brez njegovega kombija si nabave in dostave vseh rekvizitov (plug, oprema za živo glasbo ipd.) in hrane s pijačo ne morem predstavljati. Njegova zasluga je tudi sam prostor, saj je kot domačin z Jurijem lahko odkrito spregovoril.

nekoliko nejasen, vendar korektno opravljen. Prav tako je v plug vpreženo govedo namesto v blatno njivo - kljub tepežu - raje zavilo v gozd, kar je pač bila, spričo dvaindvajsetih brucov na približno petih kvadratnih metrih, neobvladljiva situacija.

Sklepni govor je bil izvršen neposredno pred vhomom v krčmo, nadaljnja zabava pa je potekala za nekatere do jutra, za druge pa se je končala prej, pač odvisno od posameznika.

EPILOG

Brucovanje smo torej izpeljali skoraj tako, kot smi si zamislili. Nekoliko megleno in mogoče nedosledno je bilo dejstvo, da so bili bruci že zaprti v štal (nad vrati sanitarij je bil tudi tak napis), niso pa še bili obredno transformirani v govedo. Problem je bil zgolj praktičnega značaja. Spričo upornosti in pogumnosti brucov (ali pa nezadostne avtoritarnosti z naše strani) jim opreme nismo mogli nadeti prej kot neposredno pred začetkom obreda, ker bi jo uničili. Nagovor brucem ni bil napisan, temveč v celoti improviziran. To bi raje kot pomanjkljivost imenoval prednost, ker se je govornik¹⁴ izkazal v vsej divjosti in nepopustljivosti. Obe sta po mojem mnenju v celotnem procesu manjkali, zato je bil vsaj ta drobec dobrodošel in pohvale vreden. V načrtu je bila tudi originalna oprema za nekaj pastirjev, vendar je spričo navezanosti last-

nikov na lastno muzealijo slednjič nismo uspeli dobiti. Od brucov smo se tako sami razlikovali po tem, da smo v rokah skoraj vsi nosili leskove šibe. Edino pastirica, ki je molzla, je nosila še ruto in predpasnik, za molžo pa uporabljala posebno posodo, t. i. žehtar.

Stanje brucov po koncu uradnega dela je bilo dobro. Nobenih resnih poškodb (klobasice od šibe tako ne štejejo), nobene posebne utrujenosti, niti jeznih obrazov, le zelene packe na čelu so še spominjale na tisto, zaradi česar smo si jih drugi letniki takrat tako želeli videti Pri Juriju v Kamniški Bistrici.

Da smo za postopek izbrali to temo, je pač zgolj naključje. Okvir, v katerega je zavita iniciacijska funkcija brucovanja, bi bil namreč lahko kakršenkoli, da je bil ravno tak, kot je bil, pa gotovo kaže tudi na predstave o današnji etnološki stroki v študentskih krogih.

Za konec naj še omenim, da se je kasneje nekaj brucov začelo udeleževati naših mini projektov, kar nas navdaja z zadovoljstvom. Več ko bo zanimanja za delovanje KAO Bizeljc, bolj tehten bo razlog, da bo ta dobival določeno in bolj jasno formo. Zato tako udeležbo pri morebitnih prihodnjih projektih kot ideje za delovanje KAO Bizeljc sprejemamo - za zdaj kar v Bizeljskem hramu.

Za ideje in informacije se zahvaljujem Alenki Vidmar (4. letnik) in Mojci Ramšak.

PREDLOGA ZA PODELITEV PRIZNANJ OB 75-LETNICI UNIVERZE

Dekanatu FF

Udeleženci na kolegiju Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo smo dne 14. 9. 1994 soglasno sklenili, da predlagamo podelitev priznanja ob 75-letnici Univerze v Ljubljani red. prof. dr. **Slavku KREMENŠKU**.

Ta naš predlog utemeljujemo z naslednjim:

- Prof. Kremenšek deluje na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo od septembra 1960. V naziv rednega profesorja za občo in neevropsko etnologijo je bil prvič izvoljen leta 1980. V celotnem obdobju delovanja na oddelku je bil večkrat tudi predstojnik oddelka. Odlično je usmerjal delo oddelka in posredno tudi celotne etnološke vede.

- Aktivno je deloval in še deluje v najrazličnejših fakultetnih komisijah in odborih, bil pa je tudi član univerzitetnih komisij. Del svojega znanstvenega prizadevanja je posvetil tudi Univerzi in njeni zgodovini ter napisal temeljno delo Študentsko gibanje med obema vojnoma na ljubljanski univerzi.

- Etnološko vedo je zastopal v nekdanjem skladu B. Kidriča, v Raziskovalni skupnosti, predvsem pa kaže podčrtati, da sodi med ustanovitelje Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete.

- Ime prof. dr. Kremenška je odločilno povezano s sodobnim razvojem etnološke vede v Sloveniji od šestdesetih let dalje. Oblikoval je njene teoretične okvire ter kot prvi začel svoje lastno raziskovanje in tudi raziskave svojih kolegov (predvsem tudi študentov) usmerjati na področja raziskovanja sodobnosti, vprašanj mestne ali urbane etnologije in delavske kulture.

- Bil je nosilec in koordinator največjega dosedanjega projekta v etnološki vedi, in sicer Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja ter njenega prvega dela, ki ga predstavlja 11 zvezkov vprašalnikov. Pri tem delu je sodelovalo največje število slovenskih etnologov, različne starosti

¹⁴ Govornik je bil prav tako Urh Vrenjak.